

[A nemzetközi jog és a belső jog viszonya]

Előadás-vázlat

[A lehetséges szempontok]

- A nemzetközi jog szempontja: monizmus és dualizmus ellentéte
- A belső jog szempontja: miként válik a belső jog részévé a nemzetközi jog és milyen helyet foglal el a hierarchiában
- A magyar alkotmányos rend szabályai

[A kiinduló probléma]

- Mi történik, ha ugyanarra a tényállásra látszólag a belső jog és a nemzetközi jog is alkalmazható? Van-e konfliktus, ha igen, hogyan lehet feloldani?

[Gyakorlati példa]

- Egy csempészáruval megrakott kereskedelmi hajót elfognak és a legénységét a vámszabályok megsértése miatt bíróság elé állítják
- ? A hajót az állam joga szerint a parti tengeren fogták el, de a legénység szerint a nemzetközi jog értelmében még nem a területi vizeken hajóztak. Melyik jog legyen irányadó ?

[A nemzetközi jog szempontja]

- Radikális dualizmus
 - 19. század vége, 20. század eleje
 - Triepel, Anzilotti
 - Különbözik a nemzetközi jog és a belső jog

[Különbségek a radikális dualizmus szerint I.]

- Mások a jogforrások:
 - a belső jogban legtöbbször alkotmány, törvények, rendeletek; normahierarchia érvényesül
 - a nemzetközi jogban: nemzetközi szerződések, szokásjog, általános jogelvek; általában nincsen normahierarchia (kivéve ius cogens)

Különbségek a radikális dualizmus szerint II.

- Mások a jogalanyok:
 - a belső jog a magánjogi jogalanyok egymás közötti, illetve a magánjogi jogalanyok és az állam közötti viszonyokat szabályozza
 - a nemzetközi jog az államok, esetlegesen a nemzetközi szervezetek egymás közötti viszonyait szabályozza

Különbségek a radikális dualizmus szerint III.

- Más a jogviszonyok jellege:
 - a belső jog szubordinációs jog, azaz alá-fölérendeltségben gondolkodik
 - a nemzetközi jog koordinációs jellegű, azaz az egymás mellé rendelt, szuverén államok jogát szabályozza

A radikális dualizmus alaptétele

- A nemzetközi jognak és a belső jognak nincs érintkezési felülete, ezért nem lehet konfliktusról sem beszélni. Két teljesen különálló jogrendről van tehát szó.

A korlátlan szuverenitás elmélete

- Az állam semmilyen jogilag kikényszeríthető kötelezettségen nincsen alávétve. Korlátozhatja magát, de ez alól bármikor mentesülhet. Az önkötelezés csak addig áll fenn, amíg a szuverén fenn akarja tartani.

Radikális monizmus

- Képviselői: Kelsen, Duguit, Scelle
- Lényege: egy jogrendként tételezi a belső és a nemzetközi jogot
- Állítja a nemzetközi jog primátusát

Kelsen monizmusa

- A jogszabályok hierarchiába rendezhetők, az alacsonyabb szinten álló szabályok érvényességüket a felettük álló normától nyerik.
- Mindezeknek az alapja pedig a "Grundnorm", amire az egész jogrendszer visszavezethető.
- Az alapszabály a nemzetközi jogban található és e szerint az államoknak úgy kell viselkedni, ahogy eddig "szokásuk volt".
- A nemzetközi jog szabja meg, mikor beszélhetünk az állam létrejöttéről
- Ha az állam mint jogalkotó hatalom létrejöttére vonatkozó szabályt a nemzetközi jog határozza meg, akkor ez nem jelent mást, mint a nemzetközi jog elsőbbségét a nemzeti jog felett.
- Kelsen korai felfogása szerint ez az elsőbbség azzal jár, hogy a nemzetközi joggal ellentétes első jogi szabály semmisnek tekintendő.

Fejlemények a II. világháború után

- Nem igaz, hogy nincsenek érintkezési felületek a nemzetközi jog és a belső jog között. Például az állampolgárság vagy az emberi jogok kérdése.
- az emberi jogi tárgyú egyezmények, illetve a nemzetközi humanitárius jog 1990-es években bekövetkezett fejlődése következtében nem igaz az sem, hogy mások lennének az alanyok.
 - A nemzetközi jog ugyanis magánszemélyek vonatkozásában is megállapít jogokat (főként ilyenek az emberi jogok),
 - illetve kötelezettségeket (pl.: bizonyos háborús és emberiség elleni bűncselekmények miatt magánszemélyek büntetőjogi felelőssége közvetlenül a nemzetközi jog alapján megítélhető, ld. Jugoszlávia Törvényszék (ICTY), Ruanda Törvényszék (ICTR))

Mérsékelt dualizmus

- Két jogrendszer
- A nemzetközi jog kötelező a belső jogra tekintet nélkül
- A nemzetközi jog megsértése nemzetközi felelősséget eredményez

Mérsékelt monizmus

- Egy jogrendszer
- A nemzetközi jogba ütköző jogszabály nem semmis
- Ha az állam belső jog alapján való eljárása nemzetközi jogot sért, akkor az nemzetközi jogi felelősséget alapít meg
- Fitzmaurice: A vita felesleges, mesterséges és koholt

Alabama választottbíróság

- Az amerikai polgárháború idején egy angol kikötőből kihajózó hadihajó az északi államok hajóit fosztogatta
- Az USA választottbíróági eljárást kezdeményezett, mert Anglia megsértette semlegességi kötelezettségét
- Anglia szerint az ő belső jogában nincs olyan szabály, ami alapján ezt meg tudta volna akadályozni
- A választottbíróság szerint az állam nem hivatkozhat belső jogára nemzetközi jogi kötelezettségének megszegésekor, azzal magát nem mentheti ki

A hatályos nemzetközi jog

- A szerződések jogáról szóló 1969. évi bécsi egyezmény 27. cikk:
 - Egyetlen részes fél sem hivatkozhat belső jogának rendelkezéseire annak igazolásául, hogy elmulasztotta a szerződést teljesíteni.
 - „Polish nationals in Danzig” ügy: a PCIJ szerint egy nemzetközi jogi kötelezettség megszegése esetén még az alkotmányra sem lehet hivatkozni

Közbenső konklúzió

- A nemzetközi jogi kötelezettség minden belső jogi szabály ellenére fennáll. Egy belső jogszabály nem automatikusan semmis, ha ellentétes a nemzetközi joggal. Kivétel: humanitárius nemzetközi jogba ütköző jogszabályok semmissége.
- Az államnak csak annyi a kötelezettsége, hogy megelőzze a nemzetközi jogsértést, ha pedig a jogsértés bekövetkezett, akkor nemzetközi felelősségét nem mentheti ki belső jogára hivatkozással.
- A nemzetközi jog főszabály szerint nem írja elő szabályainak a belső jogi szinten való alkalmazhatóvá tételét, magánszemélyekkel szemben való alkalmazhatóságát. Csak kivételesen (pld. az emberi jogok vagy a humanitárius nemzetközi jog egyes szabályai esetén) lép föl azzal az igényvel, hogy szabályait magánjogi jogalányokkal szemben alkalmazzák.
- Egyébként az állam belső joga dönt arról, miként és milyen ranggal teszi belső viszonyaiban alkalmazhatóvá a nemzetközi jogot.

[A belső jogrendszerek szempontja]

- Milyen szabályok szerint tekinthető a nemzetközi jog a belső jogi szinten alkalmazhatónak a belső jog alapján?
- Kétféle megoldás létezik arra, hogy hogyan válhat a nemzetközi jog a belső jog részévé:
- Transzformációs eljárás - a dualista jogrendszereknél jellemző
- Inkorporáció, adopción - monista felfogást tükröz

[Transzformáció]

- A nemzetközi jog külön parancs által válik a belső jog részévé (belső joggá alakítás)
- Általánosan: a normatömeg egészére vonatkozóan
- Speciálisan: egy-egy konkrét norma esetén

[Általános transzformáció]

- Többnyire az általános elvek és a nemzetközi szokásjog esetében
- Példa: A német alkotmány 25. cikke szerint: "A nemzetközi jog általános szabályai a szövetség jogának részei."
- A nemzetközi jog így mindig aktuális állapotában van jelen a belső jogban (dinamikus utalás)

[Speciális transzformáció]

- Többnyire a nemzetközi szerződések esetén szokás
- Példa: A német alkotmány 91. cikkének (2) bekezdése: "A szövetség politikai viszonyait szabályozó vagy törvényhozási tárgykört érintő nemzetközi szerződések megkötéséhez [...] szövetségi törvény formájában adott hozzájárulás szükséges." (Zustimmungsgesetz)
- Ettől kezdve a nemzetközi szerződés a belső jogi szabályok szerint igazodik a normahierarchiához, de hatálya a nemzetközi jog szerint alakul (ha egy nemzetközi szerződés nemzetközi jog szerint hatályát veszti, annak áttranszformált változata is hatálytalanává válik a belső jogban)

[Inkorporáció vagy adopción]

- Az angolszász gyakorlatra jellemző, a nemzetközi szokásjog szabályai vonatkozásában
- Lényege: a nemzetközi szokásjog szabályai a belső jog részei (customary rules are to be considered part of the law of the land) - ez csupán a fennálló helyzet pusztá deklarációja. Nem kell a nemzetközi jogot belső aktsal átalakítani, hanem a belső jogi szinten nemzetközi jogi szabályként alkalmazható

[Caveat]

- Az európai közösségek joga szempontjából nincs relevanciája annak, hogy egy állam dualista vagy monista felfogást követ-e, illetve a nemzetközi jogot transzformáció vagy inkorporáció útján teszi a belső jog részévé.
- Az európai közösségek joga saját erejénél fogva megköveteli, hogy szabályai a tagállamokban alkalmazható jog része legyenek, tekintet nélkül a tagállami jognak a nemzetközi jog belső joggá tételére vonatkozó szabályaira.

[A magyar alkotmányos rend]

- Kiindulópont: Alkotmány 7.§ (1) bekezdés
- “A Magyar Köztársaság jogrendszere elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait, biztosítja továbbá a vállalt nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangját.”

[Jogforrások]

- 2005. évi L. törvény a nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárásról
- 1989. évi XXXII. törvény az Alkotmánybíróságról
- 53/1993. számú AB határozat
- 4/1997. számú AB határozat
- 7/2005. számú AB határozat

[Nemzetközi szerződések speciális transzformációja]

- 7/2005. (III. 31.) AB határozat: a ki nem hirdetett nemzetközi szerződések nem tekinthetők a magyar jogrend részének
- (korábban: 1982. évi 27. tvr.: kihirdetés vagy közzététel)

Dualista felfogás!

[A szerződéskötés menete]

- 2005. évi L. tv.: a szerződéskötés menete:
 - a miniszterelnök felhatalmazást ad a tárgyalások lefolytatására a szöveg létrehozására (parafálás)
 - A Kormány felhatalmazást ad a szöveg aláírására (felhatalmazás ≠ meghatalmazás)

○ Az Országgyűlés ad felhatalmazást a kötelező Kormányrendelet hatály elismerésére: törvény

A Kormány ad a kötelező hatály elismerésére:

köztársasági elnök kiállítja a ratifikációs okmányt

külgyminiszter ratifikációs okmányt

[A szerződéskötés menete II]

Az Országgyűlés törvénnyel ad felhatalmazást a szerződés kötelező hatályának elismerésére, ha a nemzetközi szerződés a Magyar Köztársaság külkapcsolatai szempontjából kiemelkedő fontosságú

- 2005. évi L. tv. 7. § (3) bek.:
- A nemzetközi szerződés a Magyar Köztársaság külkapcsolatai szempontjából kiemelkedő fontosságú, ha az
 - a) olyan tárgykört érint, amelyről az Alkotmány szerint minősített többséggel elfogadott vagy egyéb törvény rendelkezik,
 - b) az alapvető jogok és kötelezettségek tartalmának meghatározását és érvényesülésének lényeges biztosításait érinti,
 - c) hatályos törvénnyel ellentétes rendelkezést tartalmaz,
 - d) a Magyar Köztársaság joghatósága alá tartozó személyek jogait és kötelezettségeit közvetlenül szabályozza, vagy
 - e) az Országgyűlés hatáskörébe tartozó egyéb kérdést érint.

[Speciális transzformáció: kihirdetés magyar jogszabályban]

- Kihirdetés
 - A kötelező hatály elismerésére felhatalmazó jogszabály egyúttal ki is hirdeti a szerződést a magyar jogba (2005. évi L. tv. 7. § (2) bek.)

Az általános nemzetközi jog általános transzformációja

- 53/1993. számú AB határozat
- A nemzetközi jog általánosan elismert szabályait (általános jogelvek, szokásjog stb.) az alkotmány 7.§ (1) bekezdése a belső jog részévé teszi, azokat általában transzformálja
- Dinamikus utalás
Dualista felfogás!

A nemzetközi szerződések a normahierarchiában I

- Nemzetközi szerződések és az Alkotmány alatti joganyag (törvények, rendeletek, etc.)
- Abtv. 44-47. §-ai: Az Alkotmánybíróság jogosult vizsgálni, hogy egy belső jogi szabály (jogsabály vagy az állami irányítás egyéb jogi eszköze) ellentétben áll-e egy kihirdetett nemzetközi szerződéssel
- Az eljárásnak többféle eredménye lehet:
 - Ha a nemzetközi szerződés törvénnyel lett kihirdetve: mind az ellentétes törvények, mind az alacsonyabb szintű jogszabályok megsemmisítendőek.
 - ha a nemzetközi szerződés rendelettel lett kihirdetve:
 - az ellentétes rendeletek alkotmányellenesek és megsemmisítendőek
 - törvény esetén az AB mérlegel:
 - a törvényalkotót hívja fel a módosításra vagy
 - a szerződést megkötő szervet

A nemzetközi szerződések a normahierarchiában II

- Nemzetközi szerződések és az Alkotmány
- Abtv. 36. §-a: Előzetes kontroll
- 4/1997. számú AB határozat: Utólagos kontroll
- Előzetes normakontroll: Ha a nemzetközi szabály alkotmányossága már a megerősítés előtt aggályosnak tűnik: az AB megfelelő indítványra vizsgálhatja a nemzetközi szerződés alkotmányosságát- alkotmányellenesség esetén az ellentét megszüntetéséig a szerződés nem köthető meg
- Utólagos normakontroll: Az AB a kihirdető törvényt teszi alkotmányos vizsgálat tárgyává és ezt akár meg is semmisítheti, de ez a nemzetközi szerződést mint a nemzetközi jog forrását nem érinti.
- Lehetőségek:
 - a) a szerződést újratárgyalják és módosítják vagy
 - b) az alkotmányt módosítják

Az általános nemzetközi jog a normahierarchiában I

- kifejezett rendelkezés nem található a magyar alkotmányban
- 53/1993. számú AB határozat: az alkotmány 7.§ (1) bekezdése szerint biztosítani kell az összhangot a nemzetközi jog és a belső jog között - a magyar jogrendnek tehát ezekkel a szabályokkal összhangban kell lennie

Általános nemzetközi jog a normahierarchiában II

- Nemzetközi ius cogens: Előny az Alkotmánnyal szemben is
- Egyéb általános nemzetközi jog (szokásjog és jogelvek): előny a törvényekhez képest, de az Alkotmány ellenében nem érvényesülhet. Indok:
 - A nemzetközi szerződések hasonló státuszt élveznek
 - Ez a jellemző európai gyakorlat

Köszönöm a figyelmet!

www.nemzetkozijog.hu